

Santa Eugènia de Ter, un dels barris més associatius de Catalunya

Girona és la tercera ciutat del país amb més desigualtat. Els veïns dels densos barris de Santa Eugènia i de Can Gibert són un dels col·lectius més afectats per aquesta realitat, i també els primers a respondre-hi gràcies a un teixit associatiu sòlid. El dinamisme veïnal de Santa Eugènia l'ha convertit en el segon barri més associatiu de Catalunya.

Text > ALIOU DIALLO I BERNAT QUINTANA TERÉS

Fotos > JOAN AURELI MARTÍ

Santa Eugènia de Ter, de poble a barri

Fins a l'any 1963, Santa Eugènia de Ter havia estat un municipi del Gironès, i la seva annexió a Girona va respondre a l'afany d'eixamplar la reduïda superfície d'una capital de província en creixement (juntament amb els municipis de Palau-sacosta i Sant Daniel, Salt i Sarrià de Ter també van viure un pro-

cés semblant, que va culminar amb l'annexió a Girona el 1974, tot i que en van recuperar la independència el 1983).

Fins llavors, Santa Eugènia de Ter havia estat un municipi dedicat a les hortes i a la indústria tèxtil, aprofitant la proximitat al riu Ter i a la séquia Monar. El municipi incloïa els barris actuals de Santa Eugènia, Can Gibert i fins i tot una part del barri de Sant Narcís

(l'anomenada zona de la Rodona, a l'altre costat del riu Güell).

Al llarg de la història, aquest municipi, ara barri, ha estat sempre un territori d'acollida. En un primer moment ho va ser per rebre l'èxode rural de municipis propers, i posteriorment a l'annexió a Girona ho va ser de la població que hi va arribar de diferents punts de l'Estat. Una època en què la població va començar a incrementar a

>> *Les hortes de Santa Eugènia de Ter.*

Després de l'annexió a Girona, va començar a rebre nous blocs d'edificis, la majoria sense espais verds i amb preus inferiors als d'altres zones de la ciutat.

>> La plaça d'Isabel Vilà i Pujol, al barri de Can Gibert del Pla.

gran velocitat i en què es van construir molts blocs d'edificis, la majoria sense espais verds i amb uns preus inferiors als d'altres zones de la ciutat.

A partir dels anys noranta, els dos barris també han estat un espai d'acollida de diverses onades migratòries, principalment de països com el Marroc, Senegal i Gàmbia els primers anys, i actualment de diversos països llatinoamericans.

Aquests fets han construït la fisonomia densa i diversa d'aquest territori gironí, amb mancances estructurals, però molt dinàmic i reivindicatiu.

Per apropar-nos a la realitat social i econòmica del territori, en primer lloc, cal destacar que els barris de Santa Eugènia i Can Gibert representen una cinquena part de la població total de Girona: aproximadament vint mil habitants (deu mil a Santa Eugènia i vuit mil a Can Gibert), d'una ciutat de cent mil.

A més, en aquest territori observem les dades més altes de densitat de població (neta) de la ciutat. Can Gibert té 817 habitants per hectàrea en relació amb la superfície de sòl urbà destinada a ús residencial, i Santa Eugènia, 726 habitants per hectàrea, i supera amb escreix altres sectors de la ciutat. Per tenir un altre punt de referència, el

sector amb les xifres més altes que els segueix és l'Eixample, amb 432 habitants per hectàrea, segons l'Observatori de l'Ajuntament de Girona.

Pel que fa a l'estructura de la població, el sector té una població més jove respecte del conjunt de la ciutat, una diferència que encara era més àmplia abans de la crisi econòmica del 2007.

Quant a la procedència de les persones que viuen a Santa Eugènia i Can Gibert, actualment el 42 % de la població és nascuda fora de l'Estat, mentre que a tota la ciutat, la xifra baixa fins al 25 %. Cal destacar que aquesta tendència s'ha anat incrementant els darrers anys. Segons el padró d'habitants, l'any 2015 el percentatge hi fregava el 36 %. Els països de procedència, amb dades de la ciutat, són Hondures (23 % del total), el Marroc (17 %) i amb menys representació, Colòmbia i Romania.

Com a territori amb una elevada mobilitat de persones que cerquen noves oportunitats socioeconòmiques, els anys d'inestabilitat econòmica són uns períodes amb molta fluctuació demogràfica. Tant, que en el cas de Santa Eugènia, després d'anys de creixement majoritàriament per sobre dels dos punts i mig percentuals, amb l'arriba-

da de les conseqüències de la crisi global del 2008 s'hi va registrar la primera davallada, amb un creixement de només el 0,06 % entre els anys 2009 i 2010, fins que va arribar a decreixer, l'any 2014, en més d'un punt percentual, i no va ser fins al 2016 que la situació es va capgirar amb un creixement positiu del 0,20 %. De fet, si ampliem la mirada, aquest decreixement no és exclusiu de Santa Eugènia, sinó que es repeteix en menor o major proporció a la resta dels barris de la ciutat, amb l'excepció del barri de l'Eixample.

Un altre aspecte interessant és el capital formatiu. Un dels indicadors utilitzats en aquest àmbit és el percentatge de persones que acrediten estudis superiors (ens referim a batxillerat, FP2 o equivalents i estudis universitaris). S'observa una variació important entre la mitjana gironina i el sector oest. Mentre que la mitjana de la ciutat se situa gairebé en el 40 % de la població, a Santa Eugènia i Can Gibert la xifra baixa fins al 28 %.

L'informe *Les zones escolars a Girona*, elaborat per la Universitat de Girona el 2020 a partir de dades del padró municipal de 2019, identifica la població jove sense estudis postobligatoris. A Santa Eugènia i a Can Gibert, aquesta

xifra frega el 50 %, una xifra que únicament supera el sector est de la ciutat, els barris de la Font de la Pólvora i Vila Roja.

En aquest mateix estudi es publica també el mapa de rendes mitjanes per persona de la ciutat (utilitzant dades de l'Institut Nacional d'Estadística del 2019).

En aquest mapa s'observa clarament que el sector dels barris que estudiem (zones 12, 13 i 29 del mapa) és el que té menys renda disponible (al voltant de 9.395 € per persona), i només el supera el sector de la Font de la Pólvora i Vila Roja).

Si tenim en compte que Girona és la tercera ciutat del país amb més contrastos socioeconòmics interns, només per darrere de Barcelona i Badalona, i l'estadística de l'índex socioeconòmic territorial (IST) en municipis de més de cinquanta mil persones, és destacable que els dos barris se situen uns quants punts per sota de la mitjana gironina, amb unes taxes del 60 % de població ocupada.

Tot i això, si observem la taxa de treballadors de baixa qualificació, veiem que les diferències s'eixamplen. Santa Eugènia i Can Gibert se situen al voltant del 22 %, mentre que a la meitat dels barris de la ciutat de Girona aquesta dada està per sota del 10 %. Pel que fa a l'atur, el sector està al voltant del 17 %, i la mitjana gironina és un pèl inferior al 10 %.

>> Parc de Núria Terés i Bonet, xarnera entre Santa Eugènia i Salt.

>> L'Ateneu Eugenienc, antiga seu de la Biblioteca Municipal Salvador Allende, situat entre grans blocs d'edificis al barri de Santa Eugènia.

L'impacte de les crisis

L'impacte de les diferents crisis socials dels últims anys és evident, i diversos estudis i informes han aconseguit mostrar les desigualtats creixents a les zones amb més dificultats. L'estudi de cas sobre Santa Eugènia en el marc de la recerca «Barris i crisi» de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB, escrit el 2014, afirmava: «L'im-

pacte de la crisi s'ha evidenciat amb un empobriment general de les famílies, causat per l'atur creixent i per la pèrdua de l'habitatge [...]. Aquest fet ha produït que els Serveis Socials experimentessin un augment important del nombre de famílies que requerien ajuda». A més, al·legava: «Aquesta situació a les escoles s'ha posat de manifest amb molts infants en risc, especialment pel que fa a l'alimentació, a l'accés a activitats extraescolars i a recursos en general».

La crisi social arran de la pandèmia també hi ha tingut un fort impacte i, de fet, la directora del Centre Cívic de Santa Eugènia, Marta Roura, indicava que s'hi havien agreujat les dificultats entorn de tres blocs temàtics: necessitats bàsiques, problemes vinculats a l'habitatge i benestar emocional.

Des de les entitats veïnals s'incidia en el fet que, a més de l'impacte evident de les diferents crisis, el més greu és l'accentuació de tendències cada cop més cronificades i que cada cop costa més d'encarrilar: «Si no dotem amb més recursos les escoles o els serveis socials, cada dia eixamplen una mica més l'esquerda».

Les respostes socials

La resposta d'aquests barris a aquesta realitat i als diversos impactes que genera és a través d'unes estructures veïnals força potents.

Santa Eugènia pot presumir de ser el segon barri més associatiu de Catalunya, superat només pel barri barcelonès de Gràcia. Es tracta d'una posició que s'explica per la forta xarxa veïnal que té, que s'articula a través de les associacions de veïns, la de Comerciants i la Mancomunitat; així com d'entitats culturals com la Colla Gegantera, entitats esportives com el Club Esportiu de Santa Eugènia de Ter (CESET), o el Banc del Temps. A banda, hi destaquen les associacions de persones migrades, com l'Associació Sociocultural Colombiana, la Soninkara Senegal, la de Dones Subsaharianes Yagaru o la Siwei d'Intercanvi Cultural Xina-Catalunya.

A Santa Eugènia i Can Gibert hi ha diversos espais associatius comunitaris que ajuden a teixir solucions i a donar resposta a les necessitats col·lectives: des d'un pla educatiu compartit, el Pla Educació i Convivència (PEiC), que hi funciona des de l'any 1999 i que es va constituir a instàncies de les entitats veïnals, s'ha anat configurant el

Pla comunitari per als dos barris, que inclou el Pla Educatiu d'Entorn (PEE, compartit amb el barri de Sant Narcís). Tampoc podem oblidar la Mancomunitat de Santa Eugènia - Can Gibert, que agrupa bona part de les entitats dels dos barris.

Pel que fa als equipaments socioculturals compartits entre els veïns del sector oest, que contribueixen també a enfortir la xarxa veïnal, destaquen l'Ateneu Eugenienc, gestionat per la Mancomunitat, els centres cívics de Santa Eugènia (Can Ninetes) i de Sant Narcís, l'Espai Cívic de Can Gibert del Pla o l'Espai Jove El Güell, que són equipaments de l'Ajuntament.

Edurne Bagué, que és la coordinadora del projecte de Comunalitat Urbana del Güell, que agrupa els dos barris del sector oest juntament amb el barri veí de Sant Narcís amb l'objectiu de generar béns comuns, explica així les raons del dinamisme veïnal: «Hi ha una forta tradició d'associacionisme veïnal que s'ha vist molt reforçat pels moviments migratoris. Les comu-

nitats migrades ja venen de llocs que funcionen amb lògiques comunitàries i, per tant, tenen aquesta tendència a fer xarxa. De fet, el procés migratori de per si comporta crear xarxes, sigui per parentiu o per origen territorial».

Autonomia veïnal

Per a Reinald Roca i Albert Quintana, veïns eugenienics i membres actius de l'Associació de Veïns de Santa Eugènia i de la Mancomunitat de Santa Eugènia - Can Gibert, aquesta prevalença de notícies protectores s'ha de contrarestar mobilitzant capital humà: «És important impulsar l'autonomia veïnal, que els veïns dels barris siguin més capaços de buscar solucions col·lectives als problemes que tenen. Les gestions que fa l'Ajuntament amb els seus pressupostos parteixen d'una idea de promoció de la ciutat en què la mirada de barri és residual. La manera de posar els problemes sobre la taula no és tant en la protesta en si mateixa, sinó en la capacitat dels barris de tenir una autonomia veïnal i d'avançar

>> La plaça de Santa Eugènia, popularment coneguda com la «plaça del Barco».

per buscar solucions, dinamitzar-les i tirar-les endavant». I afegeixen: «També és veritat que cada vegada els veïns podem menys. Tot es fa més complicat, i el capital humà es precaritza. Les coses són tan complexes que, o bé es disposa d'un suport tècnic i unes polítiques decidides, o bé les coses es van fent molt difícils».

L'aprofitament del capital humà és justament un dels reptes que afronta la zona. Per a Edurne Bagué, «és un territori amb molta identitat, però cada cop hi ha més dificultats per vincular les persones i generar-los un sentiment de pertinença, sobretot entre els joves que ja no es poden quedar aquí pels preus dels lloguers, que no paren de pujar, i que els obliguen a deslocalitzar-se de la ciutat de Girona per l'efecte rebot a causa de la gentrificació del centre. Aquí hi ha un cert allunyament entre generacions en un context amb molt de moviment i canvis dins la base social».

Per a Marta Roura, directora del Centre Cívic de Can Ninetes, «cal treballar per revertir la crisi de necessitats bàsiques, sobretot pel que fa a l'habitatge i el benestar emocional, i a disminuir l'atur juvenil donant oportunitats al jovent, especialment entre els veïns en una situació administrativa irregular».

Segons Martí Terés, regidor del barri de Santa Eugènia: «Santa Eugènia té alguns reptes que són comuns a la resta de la ciutat (atur, habitatge...), però també en té d'específics, com la mobilitat, la densitat, la cohesió social i la convivència».

En aquesta diferenciació de problemes, des de les entitats veïnals es matisa la necessitat d'entendre les accions que es fan amb una visió més estratègica: «El que fan, el que fem, canvia alguna cosa a la vida de les persones? [...] La gent està malament emocionalment perquè no veu futur. No ho podem aïllar. La qüestió de l'habitatge és un tema fonamental. [...] Això genera crispació, un clima de crispació important. Una sensació d'alerta permanent, perquè hi ha un malestar social. S'ha d'abordar de forma integral, no es poden abordar els temes parcialment».

Reptes de futur

Per a Reinald Roca i Albert Quintana, l'Ajuntament ha de tractar el sector oest tenint-ne en compte la singulari-

>> Les hortes de Santa Eugènia de Ter, amb Girona de fons.

Tothom coincideix a destacar la identitat singular, el fort teixit associatiu i el dinamisme veïnal, la diversitat cultural i d'origen, i el patrimoni que representen les hortes

tat: «Quan l'Ajuntament diu que ha de fer polítiques de ciutat i no de barris, invisibilitza la nostra realitat, perquè intenta que funcionem com al centre i a l'Eixample, i oblida la mirada de la perifèria». La visió de les entitats veïnals s'emmarca dins la necessitat d'un tractament específic d'una realitat concreta d'un sector que, territorialment, amb el riu Güell, fa de frontera entre la Girona benestant. «Tots els indicadors mostren una Girona diversa (i més després de les crisis), i no hi ha diversitat de propostes per afrontar aquesta diversitat. Les propostes continuen sent les mateixes per a tota la ciutat, i així fa anys que no ens en sortim».

Tots els agents entrevistats coincideixen en el fet que la identitat singular que hi ha al territori, el fort teixit associatiu i el dinamisme veïnal, la diversitat cultural i d'origen, i el patri-

moni que representen les hortes, que també necessiten redimensionar-se d'acord amb els reptes de la crisi climàtica, són potencials actius del territori i elements centrals en el projecte de futur. Però, alhora, les entitats veïnals indiquen que per aprofitar aquests potencials calen «polítiques concretes, valentes i amb una mirada transformadora», que ara mateix costen de veure. «Fa massa anys que es fan diagnòstics, però potser ja no ens cal estar més diagnosticats, potser toca que hi fem alguna cosa.»

Així mateix, no podem deixar d'entendre Santa Eugènia i Can Gibert en el marc d'una àrea metropolitana més complexa, que supera fronteres administratives, i que segurament ha de compartir lluites contra les desigualtats socials que s'hi van enrocant any rere any.